

مهلا «فتاح» ی جهباری

اسعد علی جهباری

سه‌رگوزشته‌ی زبانی مهلا

چیزه‌ی خویندن له ناخی دلایا له شاده‌ماره‌کانیا له قوڵی بوی لی ئەدا وهههه
به سه‌لیقه‌ی بیرو هوشی به‌ره‌و هاوریتی کتیب و خامه له جولیته له هه‌مان
کاتیشدا (سه‌ید مصطفی) ی باوکی زۆر له میژوهه به ئاواته‌وه بوکه
به‌ره‌و‌ردگار کورێکی به‌هوش چاکی یی بیه‌خشیت بۆ نه‌وه‌ی خزمه‌تی
قورشان و ئایینی پیروزی ئیسلامی یی بکات وه به‌زانیاری به‌کی ئاسایی

خواه‌ن باس و خواس ناوی (فتاح) ه‌ کوری سه‌ید مصطفی سه‌ید
اسماعیل سه‌ید جانی به له تیره‌ی سه‌ید عبید - الجباری ^(١) گه‌وره‌یه
له‌سالی (١٨٠٦) ی زاینی له ئاوازی (بانگۆل) ^(٢) هاتوه‌ته‌ دنیاوه . ناز
ناوی شاعیری به (مه‌لا) ناسراوه . مه‌لا فتحاح که دینه دنیاوه‌و چاوی به
سروشتی شرینی خوداوه‌ند نه‌گه‌شیته‌وه وه‌کو منالیکی بایمه‌تی هه‌ستیار

را بهری و ناموزگاری خوا ناسین و کردهوی چاک، بو ئه‌وهی بیته مروقیکی راستگویی تاقانه‌ی له دئی په‌که‌یان، وه له‌پاشه رۆژدا شه‌رف و سه‌ره‌یه زیان بی به‌خشیت له‌ناوده‌سته‌ی هه‌موو خیل و عه‌شیره - ته‌کانا، په‌زدانی گه‌وره‌ معرازو ئاواتی سه‌بسد مصطفی ئه‌هینته‌دی و (مه‌لا فتاح) ی بی

ئه‌به‌خشیت و له‌ ته‌مه‌نی ۱۲۵ سالانا ئه‌بیرته‌ لای (مه‌لا رۆسته‌م) مه‌لای گونده‌ که‌بان، مه‌لا فتاح شان به‌شانی مناله‌کانی تری دئی که‌بان ئه‌خوینیت و به‌ چوست و چالاکی یه‌وه به‌ بیریکی زرنگه‌وه به‌ ئاره‌زوویه‌کی بی‌پایانه‌وه باوه‌ش بو کتیبه‌ ئایینه‌کانی ئه‌کاته‌وه و ریگیای قوتابخانه‌که‌ی

ریبازی به‌یانی و ئیوارانی بووه، به‌ ماوه‌یه‌کی که‌م قورشان و کتیبه‌ ورده‌ له‌ کان له‌وی ته‌واوشه‌ کات، له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی مه‌لا رۆسته‌م شه‌ره‌زایی ته‌واوی له‌ خویندن و زانیی فراوان نه‌بووه مه‌لا فتاح بو ئه‌وه‌ی زانیی ته‌واوله‌ چاوگی دوانه‌هاتوی رۆشنه‌وه بنوشیت به‌ ناچاری گونده‌که‌ به‌جی ئه‌هینیت و

به‌فه‌قیه‌تی ئه‌چینه‌ شاری (که‌رکوک) په‌که‌سه‌ له‌ مزگه‌وتی (نائب ئوغلی) ده‌س به‌خویندن ده‌کا هه‌تا ماوه‌یه‌ک، له‌پاشان له‌به‌ر چه‌ند هه‌یه‌ک په‌ره‌وازه ئه‌بی و پرووشه‌ کاته‌ شاری (سلیمان) له‌ویش ماوه‌یه‌ک ده‌مینته‌وه و دوا‌یی هه‌میسان ئه‌گه‌ر پته‌وه بو شاری که‌رکوک، ئه‌مجا ئه‌جی بو هه‌ولیر، بو

په‌واندن، بو شۆ، دیسانه‌وه دینه‌وه بو که‌رکوک. له‌م هات و چۆبانه‌ی دا له‌م شار بو ئه‌وشار تا (عبدالله په‌زدی) له - منطق - دا ئه‌خوینی له‌به‌ر ئه‌وه‌ی له‌سالی ۱۸۳۱ دا باوکی ئه‌مری ئیتر په‌کی ئه‌که‌وی و به‌هۆی ئه‌و خیزانه‌وه که ئه‌که‌وی به‌سه‌ریا ئه‌بی به‌ژیرباری گرانی ژیسانی

چه‌رمه‌سه‌ری یه‌وه، ئه‌و هه‌موو کۆسپ و هه‌لدیرانه‌ی گه‌ردونی چه‌پخۆن که‌ ریگه‌ی لی گرتیون مه‌لای ناچار کرد که‌ ریه‌وه‌ی هه‌میشه‌یی خویندن و زانیاری به‌جی به‌هینیت و یگه‌رته‌وه گونده‌که‌ی خویان، سه‌ره‌رشتی مالی باوکی و که‌س و کاریان بکات، بو یه‌وه که‌وه‌هه‌مولادی یه‌کی ساده‌ی

گونده‌که‌بان ده‌ستی کرد به‌ هه‌لسۆراندنی ئیش و فه‌رمانه‌ به‌جی هیشتوه‌کانی باوکی که‌ ئه‌ویش ژبانی کشت و کالی بو.

له‌ سالی ۱۸۴۳ دا بو سه‌ندنه‌وه‌ی ئه‌و زه‌وی یانه‌ی که‌ له‌لایه‌ن پاشای عوسمانی یه‌وه کرا به‌ وه‌قف بو ته‌کیه‌ی بنه‌مالی جه‌باری ئه‌جی بو ئه‌سته‌مول، له‌ سالی ۱۸۴۶ دا دیسان بو دوا‌یی هاتنی ئه‌ودوژمنایه‌تی په‌

که‌ له‌ به‌ینی جه‌باری و هه‌مه‌وه‌ندا هه‌بوو چووه‌نه ئه‌سته‌مول، که‌ گه‌راوه‌ته‌وه سه‌رله‌سه‌وی ئه‌که‌وینته‌ ناو جه‌رگه‌ی ژبانی کشت و کالی و مه‌لایه‌تی گونده‌که‌بان، له‌م ماوه‌یه‌دا گه‌لی دئی گۆریوه تا سالی ۱۸۷۶ له‌ ته‌مه‌نی (۷۰) هه‌فتا سالیدا له‌ ئاوا‌یی (تاویر به‌رز) کوچی دوا‌یی ته‌کات دونیای بی

به‌قا به‌جی ئه‌هینیت، ته‌رمه‌که‌ی ئه‌بیرته‌وه بو (بانگۆل) له‌سه‌روه‌ سیه‌تی خوی له‌وی ئه‌تیزری. به‌وجۆره ئه‌ستیره‌یه‌کی پرشتگداری ناودار له‌ ئاسمانی شعرو ئه‌ده‌بیاتی کورد ئاوا ئه‌بیت، به‌لام به‌ره‌مه‌هه‌ممه‌ دیرینه‌کانی تا دویا دویا بیت هه‌ر زنده‌وووه‌ نه‌سه‌ره، له‌دلی رۆلانی نته‌وه‌که‌ یا هه‌میشه

پارێزراوه‌ یادی ئه‌که‌ نه‌وه. مه‌لا فتاح پیاویکی بالا به‌رز یاریکه‌ له‌ بووه، ده‌م و چاوی درێژکارو و چاوو بروی ره‌ش بووه، برژانگ کورت و چاوی زۆر گه‌وره‌ نه‌بووه، گه‌م ره‌نگه‌ و گۆنایکانی قویاویون، ریشه‌ ته‌نکه‌ سه‌ی په‌که‌ی قه‌لم نه‌کرد، سمیل و چه‌ناگه‌ی درێژ بون، که‌واو سه‌لته‌ی

لبادی له‌به‌ر نه‌کردو جامه‌دانی ئه‌به‌ست به‌سه‌ره‌وه، عه‌باشی هه‌بو، له‌ قسه‌کردنا خیرابوو، تووره‌ ته‌بیعه‌ت زووش هه‌مین ئه‌بووه‌وه، به‌ینی توانا و ده‌سه‌لات به‌رچاوتیر بووه، به‌ده‌ست چه‌وساندنه‌وه‌ی ژبانه‌وه زۆر دل بریندار بووه، هه‌رچه‌نده‌ زۆری نه‌خویندبوو به‌لام زیره‌ک و مو‌تالا

دۆست بووه، له‌ناو عه‌شیره‌تی جه‌باری یدا مه‌زن و به‌رێز بووه رۆوی له‌هه‌ر لایه‌ک بکردایه‌ به‌چاویکی شاده‌وه ده‌ست له‌سه‌ر سنگ له‌به‌رده‌می هه‌له‌ستان، هه‌میشه‌ خووشه‌ویستی ده‌سته‌ی پیرو گه‌نجان بووه له‌گه‌ل بچوکا بچوک، هه‌میشه‌ عه‌شیره‌تی جه‌باری شانازی پیوه‌ کردوه، چونکه‌ مه‌لا فتاح ئالای شه‌کاوه‌ی عه‌شیره‌ته‌که‌ بووه، وه‌کو (ممثل) یکی دانراو نوینه‌رایه‌تی عه‌شیره‌ته‌که‌ی کردوه له‌ هه‌موو لایه‌ک.

هه‌رچه‌نده‌ مه‌لای لادیش بووه به‌لام پشتی به‌ ره‌نجی شانی خوی ئه‌ستور بووه و چاوی له‌ده‌ست هه‌یج که‌سی نه‌بووه، نانی به‌ره‌جو‌تی خوی نه‌گۆریوه‌ته‌وه به‌نازو نیه‌مه‌تی مرو‌ف.

به‌لام مه‌لا فتاح له‌گه‌ل کاکی سه‌ید قادر (سه‌رکرده‌ی عه‌شیره‌تی جه‌باری ئه‌وکاته‌) هه‌میشه‌ نارێک و نه‌گۆنجاو بووه و دانوویان له‌یه‌ک مه‌نجه‌لا نه‌کولاوه، ئه‌ویش له‌به‌ر ئه‌و چه‌ند هه‌لس و که‌وته‌ بی په‌سه‌ندانه‌ی سه‌ید قادر که‌ ده‌رباره‌ی هه‌مه‌وه‌نده‌کان ئه‌ی کرد که‌مایه‌ی بیزار بوونی مه‌لا فتاح بوو، بو یه‌ مه‌لایش ده‌ربه‌ده‌ری ناو عه‌شیره‌ت بوو ئاواره‌یی په‌سند کردوه، له‌باره‌ی کاکی یه‌وه چه‌ند هه‌له‌سته‌تیکي پر گله‌یی هه‌وینیه‌ته‌وه

ژبانی کۆمه‌لایه‌تی مه‌لا

مه‌لای جه‌باری ئەوه نه‌بیت له ناوچه‌یه‌کی ته‌سک دا به‌شوره‌ت و به‌ناویبانگ بێت و به‌س، به‌لکوه‌وه‌کو ته‌ستیره‌یه‌کی تریفه‌داری ئاسمانی شین و به‌رین دیار و ئاشکرا و به‌ناو بووه، به‌پیاوێتی و سه‌خاوه‌تی و به‌خاوه‌ن دیوه‌خان ناسراوه، هه‌میشه له‌گه‌ڵ پیاو به‌رزه ماقوڵه‌ عه‌شاییره‌کاندا هه‌لس و که‌وتی کردووه‌و جوول‌اوه‌ته‌وه، هه‌م‌شوی سه‌رداران و شاعیران و والیانی عوسمانی کردووه‌و ته‌وانیش هه‌ر به‌و ته‌وره به‌ناو‌داریکی پیاوچاکی هه‌لکه‌ و توی عه‌شیره‌تی جه‌باری‌یان⁽¹⁾ زانیوه‌و ریزیان لی گرتوه‌.

مانه‌که‌ی مه‌لا به‌ چاوه‌گه‌یه‌کی زانیاری و روشنییری ناسراوه‌وه هه‌رده‌م شوینی کۆبونه‌وه‌ی ده‌سته‌ی شاعیرانی کورد بووه‌و کۆری شاعیری تیدا گه‌رم کراوه‌و بازاری هه‌لبه‌ست و هۆینه‌وه‌وه‌ قسه‌ی نه‌سته‌ق له‌ویدا ئاوه‌دان کراوه‌ته‌وه‌و جینگای فیز بون و په‌ره‌ده‌کردن بووه، بۆیه له‌ هه‌موو لایه‌که‌وه خه‌لکی به‌تاک و توراگ به‌تیکرای رویان کردووه‌ته‌ یانه ئاوه‌دانه‌که‌ی. خو کردبووی به‌عه‌ده‌ت سیالی جارینک یان دووچار مه‌لا ته‌چووه‌ سه‌ردانی محمود پاشای جاف، له‌لای دووه‌ه‌فته و به‌مانگ ده‌مايه‌وه‌وه‌ خه‌زمه‌تیان نه‌کرد، و محمود پاشایش هه‌رچه‌ند له‌ کۆیستان و گه‌رمیان بگه‌رایه‌وه، ئەوه سه‌ریکی هه‌ر له‌ مه‌لا فتاح ئەداو چاوی پێ ته‌که‌وت و میوانداری‌یه‌کی پێ ته‌کرد ئاشنايه‌تی مه‌لا و به‌مه‌الی ئاوه‌دانی (جاف) گه‌لی دروست و رینک و پینک بووه، بۆیه هه‌موو سالی مه‌لایان خه‌لات نه‌کرد به‌ پینکه‌ش کردنی چه‌ند دیاری‌یه‌کی به‌نرخ. مه‌لا فتاح زه‌لامیکی دل فراوان و چاوتیر بووه، دۆست په‌رست و حه‌ق ناس بووه، له‌پیناوی راستی و دروستیا چه‌ند جار سه‌ید قادر برا گه‌وره‌ی تۆراندووه‌و بوغزاندووه‌تی.

له‌سه‌ر ئەو که‌شمه‌ که‌شیانه‌ی رۆژگار که‌ به‌ به‌رده‌وامی به‌پێی مه‌لای گرتبوون مل که‌ج و دل شکاو نه‌بووه، داخی له‌ژبان نه‌خواستووه‌و بیزاری و په‌ش بینی «تساؤم‌ه‌ی پیشان نه‌داوه، هه‌میشه دلی به‌ژین خوش بووه‌و له‌باسی شیرین و ساقی و باده‌ی خۆی نه‌که‌وتووه، ئەوه‌مان له‌یاد نه‌چیت که‌ مه‌لا فتاح له‌لایه‌ن خواپه‌رستی و زکرو ته‌لیله‌کردن غافل نه‌بووه، خواشناس و له‌خواترس بووه‌و ته‌گه‌ر چاوتیک به‌ هو تۆراوه‌کانیا به‌خشیین راستی موسلمانیه‌تی مه‌لامان بۆده‌رته‌که‌وی.

گفت و لفتی شیرینی هه‌نگوینی دۆست و ته‌غیرانی له‌خۆی کۆکردووه‌ته‌وه، به‌ نوکته‌و قسه‌ی دل فینک که‌ره‌وه‌و زمان پاراوی دلی په‌ستی هیناوه‌ته‌ هه‌له‌که‌ سه‌ماو گه‌شه‌کردن، هه‌لس و که‌وته‌ رینک و

پینکه‌کانی، قسه‌ پر و مانا و به‌جی‌کانی ته‌و شه‌خسی به‌ته ماقوله‌یه‌ی بۆی په‌یدا کردووه، شوره‌تی پیاوچاکی و دلیری هه‌تا هه‌تای بۆی به‌جی هینتووه، ئیستایش جم و جووله‌ سه‌یره پرر مانا‌کانی و وته به‌نرخه‌ دل بزۆینه‌ره‌کانی له‌ناو خه‌لکیدا له‌ کۆری دانشندا له‌سه‌ر باسه‌کانا بېجگه‌ له‌ هه‌لبه‌سته نامداره‌کانی به‌شۆبه‌یه‌کی کۆمیدی دلکه‌ره‌و لاسایی ته‌که‌نه‌وه.

(پایه‌ به‌رزی مه‌لا له‌ بۆیژیه‌تی‌دا)

مه‌لای جه‌باری له‌ باوشی خیزانیک و هه‌جای زاده‌ی روشنییری جه‌باری چاوی هه‌لیناوه‌ته‌وه، کام خیزان؟ . ئەو خیزانه‌ی که‌ هه‌میشه شعر دۆست و تامه‌زروی هۆینه‌وه‌ بووه‌و دیوه‌خانه‌که‌یان به‌ به‌رده‌وامی شه‌وچه‌ره‌ی شاعیران بووه. بێ‌گومان سروشتی کات و شوینیش کاریکی ته‌واو ته‌کاته‌ سه‌ر بیه‌رو میشکی مروف، وه‌ رۆژگاریش ده‌وری خۆی ته‌بینی له‌ ژبانا. مامی مه‌لا فتاح (مه‌لا احمد سه‌ید اسماعیل)⁽²⁾

شاعیریک به‌توانای جه‌باری بووه‌و شعره‌ به‌تام و بووه‌کانی هه‌وه‌سی شاعیری مه‌لای بزوانده‌ر چه‌زگه‌ی شعری له‌ناخیا چه‌سه‌پاندووه، وه‌ مه‌لا سروشتی یارمه‌تی داوه‌ له‌و مه‌یدانه‌دا، هه‌ر به‌شیری گیانی شاعیری تیدا خوڵقاه‌و ته‌زوی بۆیژی له‌ شا ده‌ساره‌کانیا گه‌ری خوارووه‌و ئینحا خۆشه‌ویستی سروشت و ده‌س به‌مل خستی ژبانی ئازادی و سه‌ره‌یه‌ستی و هاتوچوکرده‌ زۆره‌کانی هه‌وینی خاوینی شاعیریه‌تی.

ئهم شاعیره‌ کورده‌ بلیمه‌ته‌ خه‌زه‌تیکی راسته‌قینه‌ی ته‌ده‌به‌که‌مانی کردووه‌و بووه‌ته‌ مایه‌ی سه‌ر به‌رزی و بلندیی راده‌ی هونه‌ری ته‌ده‌ی کلاسیکیمان، خو له‌هه‌موو مه‌یدانه‌کانی شعر هۆینه‌وه‌دا گه‌راوه‌و سه‌ری له‌ هه‌موو که‌لین و قوژ بێکی داوه‌و تاقیشی کردووه‌ته‌وه‌و ده‌ستیکی وه‌ستای نه‌خشینی نواندووه‌ له‌ هۆینه‌وه‌ی «اغراض» هه‌مه‌جۆری شیعری‌یه‌کانی کوردی‌یا، بېجگه‌ له‌ زمانه‌ شیرینه‌ کوردی‌یه‌که‌ی خۆی به‌تورگی و فارسی و عه‌ره‌بی هه‌لبه‌ستی داناوه‌و شاره‌زاییه‌کی ته‌واوی له‌وسی زمانه‌ بېگانانه‌ په‌یدا کردووه. مه‌لای جه‌باری شاعیریک به‌ناویبانگی سه‌ده‌ی (نۆزده‌ هه‌مه‌) له‌گه‌ڵ (مه‌وله‌وی) هاویری‌یا هاوچه‌رخ و هاوتا بووه، هه‌میشه هه‌م‌شوی په‌کتریان کردووه، چه‌زگه‌ی شاعیری کۆیانی کردووه‌ته‌وه‌و په‌کتریان به‌یه‌ک نا ساندووه، چه‌نده‌ها جار هه‌لبه‌ستیان له‌ په‌کتر گه‌راوه‌ته‌وه‌و پیش ئەوه‌ی مه‌وله‌وی به‌ مه‌لا فتاح بگات و ئاشنايه‌ - تیان په‌یدا بێت، ناوی شاعیریه‌تی مه‌لای بیستیبوو که‌ هونه‌رمه‌ندیکی پر توانایه‌ له‌ هۆینه‌وه‌دا، بۆیه مه‌وله‌وی به‌گه‌رمه‌وه‌ به‌دل وستی ده‌سه‌لات و توانای شاعیری مه‌لا فتاح بێنی و به‌ (مقیاس)ی شاعیری خۆی هه‌لبه‌سه‌نگینیت تاکو بزانی

ناچی زاده بیهک مهلا نه ساحی بو یز بسدا کولاره و زادهی به هره وهری
 چهنده؟! . . له بر تم مه سته مهولهوی^(۱۲) چاکلی لی همل نه مالی و
 ریگای ناوچهی جه باری نه گریته بهر له م دنی بو نهودی، ههتا نه گاته دنی
 (سانگول) خو ره زهدهی سر له ثیواره نه هینته سر کدل، لهوی دهم و
 دهست پر سیاری مالی مهلا فتاح نه کات، خه لکی دنی که پیش پی بی نه لین:
 مالی مهلا له زووه که وه باری کردو وه ته دنی (تاویر بهرز)، نه نجا له بهر
 نه وهی کات کاتی ثیواره به خه لکی ناوای به که داوا له م پیاوه غه ریبه نه که ن
 که تو زنی بجه سینه وه و شیبوی بخوات و له پاشان نه گهر و سنی تو غر بکات
 بو (تاویر بهرز) نه وه که یفی خو به ته بی به لام مهولهوی تو قره ی نه گرت و
 نه سره وت، گوئی به وه نه دا که ثیواره به کاتی نان خوار نه و ریگه به کی

دووری بر سو وه پیوسته بشویهک به خو ی بدات وتی: نیشه کم زه وری به
 هه ره لبی بجم. نیش خه لکه که زانیان رجایان به هیچ نه چیت له قسه ی
 خو ی دانسه و ی و پی ی جیر کرد وه وه له سر کیوی نه علت نایه ته خواری
 زه لا میکیان خسته نه نیشتی بو ری نمایشی کردنی ریگاوایی دنی (تاویر
 بهرز) به و شه وه گه بشته (تاویر بهرز)، سهیر نه که ن زور به ی خه لکی
 ناواییان به نیوه چولی به جی هیشتو وه وه هم مو له به هاره هواران و مه لایش
 له گه لیانه، جیگای به هاره هواره که میان له گونده که وه نریکه وه هه ره له و ده ورو
 به ره چیغ و ده واریان هه لدا وه، بو به له و نیشه وه پیاویکی تریان له گه لی نارد
 بولای مهلا، به ونیوه شه وه تاریکو نوتسه که به ره و چیغی مهلا لیژ وه بو ون،
 مهولهوی که له چیغی مهلا نریک نه هینته وه له په سایه که وه نه نوار یته ناو
 چیغه که ی نه هینت مهلا فتاح هیشتا نه نوستو وه وه له سر بهر ماله خه ریکی
 ته سیحاحات و زکر کردنه، بو به له پر نکدا تم شعره ی «مهولهوی»
 به ده نگیکی شاعیری به سه ری یا نه خو نینته وه:

شه وه ن خه لوه ته ن مال بی نه غیاره ن
 عالم گشت خه فته ن دوس خه وه رداره ن

مه لایش به بی وه ستان به م به یته شیعره وه لامی نه داته وه
 نیر اده م نیده ن وهی که لپوسه وه
 شه و نالین وه شن وه لای دوسه وه
 مهولهوی له م دیو چیغه شه وه ستا وه وه له سه ره شیعره که ی نه دا و باسی
 خواناسی زکر و ده ویش نه کات و نه لیت:
 به زم هام فرددان یار موبهت کیش
 یهک نیشه و دفی ده ویش های ده ویش
 باوهر نه که ره ی وه لوه له ی دف دا

رووی به ندو نه و بیخ وه هه ره نه رف دا
 رووی به ندو نه و یاران دل و جه هلو جه خت
 رووی نه و بیخ نه ولای مه عدو موی به د به خت
 نه و میهمان بو تو نه وینی که س
 خه فته بو پهریت تا ناخر نه فسه
 دیدته تو ز غه بر نیشه نش وه نه
 جه جوی سه وزه ی دل ناویش ده ره نه
 وه تو بینایت په رده ش هانه سه ر
 نه و تو مه ری نو جه تو زه ریف تر
 نه معجار باد کهر عومر عه به س و په رده ت
 باوهر وه خاتر ناپاکی که رده ت

سه ر نه فگه بهر چون شه ر مه زاران
 چه قه ی چه م هور کهر چون سه یل وار ان
 به دل شور و به و ناو که ره م فراوان
 بابه ت وه بابه ت سیاهه ی ناوان

به ناسینی شیهوی دارشتی شعره کائیا نه زانیت که تم پیاوه غه ریبه
 مینوانی شاعیری به ناوایانگه [مهولهوی] به، بو به دوا ی کوتایی هینانی
 هونرا وه که ی دهس به جی به خیزه اتنیکی گهر م و گورری نه کات و به وشه وه
 نان و خوایی بو ساز نه دات، هه ر دو وکیان به هه لیان زانی که هه تا کو
 گزنگی هه تاوی سه ره به یانی نو ی پیکه وه دابنیشن و خه ونه چینه گلیته ی
 چاویان، له و شه وه شاعیری به دا بازاری شاعر هونینه وه گهر م نه که ن. نا
 به و جو ره مهولهوی پایه بهرزی شاعیری «مهلا فتاح» ی بو ده ره که وه ی
 ودان نه ی به شاعیر نیتیا.

له هه مان کاتیشدا گه لیک جار نامه ی دوستانه ی له تیوانی خو ی و
 شاعیر نیکی زه نگنه «غه مناکی بچوکی زه نگنه»^(۱۳) که بو مه لای نوسیه
 نه بخرینه پیش چاو که باسی بلیمه تی و نازایه تی و تیگه یشتو ویه تی
 نه کات: -

فتاح فتنه ی له یل، فتاح فتنه ی له یل
 فتاح فنان، فتنه ی فتنه ی له یل
 فتاح له یل، عه ین مه ست وه سور مه کیل
 توش که رده وهک (قیس) په ی مه رده ی دو جه یل
 له عیشوه ی خاراج نه شیرین شیه
 قامه ت لیویان به د نریب لیوه
 هه قه ت وه ده سته ن فتاح فهیم
 وارث جان (ارسطوی) حکیم
 هام ده رد (بهرام) نه مه د بو ش (چین)

فرهاد کوهن دیوانی شیرین
 مهوایان چندی نهو لهیل پرر مهیل
 سه دتانه مه دوله زولبخاو لهیل
 شه خسی بو و ملی نهو ر حوری لبقابوو
 هومایی سیفمت (عزرا) به قابوو
 مذکور جه زیل حب باری بوو
 باشقهی مهدهوان گشت جه باری بوو
 نه سپردهی نیمام ذا النور بوو
 پیش رهمی بالاش، روی سیاه کورر بوو
 پهم نیم نیگای ناز، دیدهی غزال قو
 ویله نی قهکا هه رده می سه لواتو
 نهو هللان جه تو سه رکوی کلانوان
 سه لواتو نه سوز ناله ی تو ناوان
 سه رکویان خه لات کافوری پوشان
 بولبولان باده ی خاموشی نوشان

ناهو جو ره مه لای جه باری شوینیکی تایه تی دیاری کراوی هه به له ناو
 کومله ی کوردهواری یا هه میشه خوشه ویست شاعیران و شعر دوستان بووه،
 وه به بردهوامی ریزیان لی گرتووه و نه بیت گرنگی بدریته هه لبه سته شیرینه
 تریفه داره کانی.

هه لبه سته کانی مه لای جه باری

هه موو شاعیرو نووسه ریک به سروشتی خو ی خواهن بیرو هه ست و
 رازیکی تایه تی به، بویه به ره مه هه لقسولاهه که بیان رنگ و بویه کی
 جیاوازی هه به له گه ل نهوانی سرا، نه گهر بیتو به وردی له به ره مه کانیان
 بکولینه وه به شیوه به کی بوخته و کاکله کراو نهوانین له نه سفیات و سروشتی
 شه خسیه تیان بگه یین و په رده له پرووی راستی نهینه کانیان لایه رین و
 به پیسوان (قیاس) ی تایه تی پشوین و راده ی پیشکه و تیان به گویره ی
 دهسه لات و توانای نه ده بی خو یان دیاری بکه یین، نه گهر زیاتر بچینه ناو
 نه ده بیاتی مه لاهو و درسه تیکی و وردی قه ریحه ی شعری بکه یین، له پیشان
 تیبیتی شیوه ی زمانی شعری نه که یین که به زوری به له هجه ی هه ورامی
 هه لبه سته هونیه ته وه، له و سه رده مه دا زوره ی شاعیرانی کورد هه به
 هه ورامی شاعیریان و توه وه له هجه ی هه ورامی به له هجه به کی شاعیری
 ناسراوه، نهو له لایه که له لایه کی تره وه نه وه مان بو دهر نه که وئی که مه لا له
 ده ریای وشه ی فارسی و تورکی و عه ره بیدا مه لسه ی کورده وه له کانی
 هونیه وه دا سو دی لی وه رگرتوه وه به کاری هیناون، سه ره رای نهوانه ش

جه وه ره ی دهسه لاتی ویزه یی و بو یزی یی خو ی له ناو بو ته ی زمانی شیرینی
 کوردیدا دارشتوه، خو به کاره یسانی جه مند وشه و رسته به کی تایه تی
 فورسانی راده می ترخی شاعیره کانی به رزه وه کورده وه زیاتر کاری گهر بووه و
 چوه ونه ناخی دل ی خه لکه وه و په سندیان کورده وه. هه لبه سته کانی مه لا
 له هه مو لایه نیکه وه ره وان بوخته و په سندن خواهن ناوازیکی موسیقی
 دل بزونه ره، گر نه خسته دهروونه وه، دل نه جو شینی، بیه نه خسته
 خه یالیکی بو بیاسانه وه، له ناوچه ی جه باری له ده ره وه ی خه لکی
 به ناوازیکی دهنگ خوش نه یکه نه گورانی و به سته. به مقامی (قه تار،
 الله و بیسی، خاوکه ی) ^(۷) نه یلینه وه بویه هه میشه گردی خوشه ویستی مه لا و
 شاعیرکانی له دلانا هه تا گلپه ی دانامرکی وه له و جیگه به رزه ی که
 بو ی دانراوه دانابه زنی.

مه لا شاعیرنکی دل نهرو هه وهس په رست بووه، ناسوزی خه یالی
 گه لی روشن و فراوان بووه، وشه ی پرشنگداری کاریگه ره له گه ل سوزو
 عاتیفه به کی ناسک له پیا هه لدانی سروشت و غه رامیانه دا ده ستیکی بالای
 وه ستاکاری هه بووه، بویه هونراوه کانی له پرووی مانا و ناوازو دارشتی
 رسته کانی گه لی بوخته و ریک و بیک بووه.

ماموستای خوالی خوشبو و علاء الدین سجادی له لایه ره ی (۲۸۶)
 کتیبه که ی (میژ ووی نه ده بی کوردی) له باری شعرو شاعیری مه لاه
 نه قه رمونیت: مه لا خو ی نینسانیکی عاتیفی بووه، به عنی شعری له
 عاتیفه به کی ناسکه وه و توه، شاعیره کانشی له هه مو ده ورنکیانان ریچکه ی
 ته بیعت و غه رامیان گرتوه... (له هه مان لایه ره دا ماموستای ناوبراو
 له باری هه لبه سته (نهو وه هار، شیرین تانا کردی) مه لاه نه لیت (تو گه لی
 شعری ترت له م دوو بابنه به رچاو نه که وئی وین ی ناشنا نه بیت، به لام
 نه م کاره ساته که نه م شاعرانه ی مه لا نه یگیرن، وه نه م تاسیرانه که نه مانه
 نه یکه نه سه رده ماغ لام وایه که م شاعیری تر توانیویانه به م جو ره نه م
 په یمانه بدن، که م له شاعیرانی تر توانیویانه ناوا عاتیفه به خه نه گه وه ره ی
 نهو وشانه وه که نهو هیناونه وه وایان لی نه کا که جاری نه بن به شنه ی بای
 شه مال دل نه گه شیشه وه، جاری نه بن به تلی رو بابه په رده ی گو یی
 نه زرنگینه وه، جارنیکش نه بن به هیزیکی مه عنوی پیاو نه بو رینه وه!...)
 نه بیت نه وه مان له یساده نه چیت که مه لا فتاح سه ری له هه مو بابه ت و
 جو ره کانی هونراوه (اغراض الشعر) داوه و هه لبه سته هه مه رده نگی له باری
 دلنداری و خوا به رستی و په لاماردان و پیا هه لدان و لاواندنه وه وه به بیری
 روناک و زمانی خوش و ره وان وه هونیه ته وه وه له و هه لوستانه دا نه سپی
 شاره زای ناوداوه و شوره تی سه ره رزی بوخسوی په یس کورده وه، نه گهر
 سه رنجیکی ورد له هونراوه کانی بدین به باشی هه لیان سه نگینین راستی
 دروستی و نه که مان به دهر نه که وئی. نه مه ش مان بو هه لیزان.

نه و بهار

میرزا! به و عدهی نه و بهاران
 سهره تاي ته لمیت خاتر داران
 فصل و فصل دوست سیر هردان
 له رهی له رزانهی زه نه خ داران
 زه مزه می بولبول، ده بده بی گولن
 نه زاره ی هزار دهر وون پرر چله
 نه پرشهی شه ونم نه روی په رده و
 نه رگر مه ست چه م و لا و کهرده و
 نه قاره ی منتار ته یران سوب خیز
 بیزه نان نه غمه ی نه کبسیای په رویز
 چریکه ی چه کاوس چون چه نجره ی عود
 مه رده نگ چل چه نگ په نچه ی باره بود
 هو هو ی بایه قوش شه و به هره و
 زام دهر دنیان تازه کهرده و
 ده نگ قیرهی سوب نه سحرای سوس
 مه رموزیته ی مه شق شه هشتای عروس
 تیب تیب قولنگان قه تاره ی قازان
 میرزام تاوهر روز تاوات موزان
 جهرس و ناهه نگ خوش قانونه و
 ده نگ و سه دای ساز نه رغه تونه و
 قومری و ه قوقوی نه غمه ی هوشه و
 مل و ته وق زهر و وفا ریشه و
 قوقوشه و ه فارق شاخ سهره و
 مه رحاجی و ه رای «نیفا» و «مهروه» و
 قه واقوی قه تار قولنگ تیز په
 کهرده ن هوش و گوش «کهر و بیان» کهره
 فه رش فهرج به خیش سه وزه ی قه دم خیز
 فه رشه ن و ه ملک سحرای گهر مه سیر
 ده ی ساجه ی دم دا هه رکه س دلش بو
 چوین بولبول هه وای سه ودای گولش بو
 یاخود چوین فه رهاد دل ناهه رین بو
 مه زه ی نه زاقه ش نام شیرین بو
 یاخو چه دهر وون مایه مه لیش بو

چون مجنون هه وای خال له بلش بو
 مه بو ته زم سیر سه وزه و سارا کو
 داماتش نه هون دهر وون دارا کو
 نه و فیض فتوح نه و بهاره و
 نه و بیضای نه نوار کوی دلداره و
 سیر سه حرا ده شت سیر دیاران
 ناله ی مورخ زار... میر غوزاران
 دوست له به هاته ی دلستانی بو
 لاقه یید نه جواب «لن ترانی» بو
 شه و سه رگه ردانان سه ر نازا که رو
 شبان و «وادی ایمن» شاد که رو
 مه «مهلا» یش شه و نه ده بیجوردا
 نه تیزی تاریک سیای بی نوردا!
 نه ر ستارم بی نه و او به رگ بو
 و دین دلدار هویت شاد مه رگ بو

«له یلا خان»

باد له یلا خان،^(۸) باد له یلا خان
 باد عه نهر باد بورج له یلا خان
 مه شنیای تاي دیز به رزه ی شاخان
 مه شاته ی گیسوی پلند ده ماخان
 نه سیم محرم مایه یین یاران
 شاره زای شوقه ی شه و یونه و هالان
 نامه یه ک نه شرح دله ی برده ردم
 شه رخی نه سه ودای هه ناسه ی سه ردم
 بی خه یلی و ه ختن دوو که فته ی زیدم
 غه یر چه تو و ه که س نه ن نومیدم
 نوسنام و ه زوخ زامان کاری
 بره ش و ه زامن تون و ه دیاری
 نامه م بگیلان و ه هوزانه و
 بده روش و ه دس دل سوزانه و
 و ه وسوز سینه ی دل خه راشه و
 هام سه ران یه ک یه ک بواناشه و
 هه رکه س دل سوز بو سوزیش نه دل بو
 دیک دهر ونش په ی من و ه کول بو

بگرموان باجان لیلایم لیلان
 به نامی ملان نه زانی ویلن
 شه مال ده خیلن تووه دلشادی
 باور نامه بهك گردن نازادی
 نهوه من روم وه لای روموه
 مهر دوعای خویشان باور روموه
 سر نیام وه پای مولك روموه
 مهر دوعای خاسان باور روموه

تاكه شعر

گهر دوونای گهر دوون که ردرنش مهیلان
 منیش وهك نه خپار ته پهلو له بلان^(۹)

په راویزه کان :-

(۱) سید عبدالجنار :- له دانشتوانی شاری «حمایه» له ولاتی شام پاشای عثمانی نهو سهردهمه جوار سده له مهو پیش چند پارچه زهویه کی دیاری کراوی له ناوچهی جهباری پی به خوشی بوتهوهی خزمهتی ته کی بهی جهباری «بی بکات» نهویش به مال و خیزانه وه هاته ناوچه که وه چی نشینی دی «ته کیه» هی جهباری بوو، خه لکیش خزمهتیکی بی نه ندازه ی نهو زاته ناپنی به بیان کرد، له پاش ماوه به کی کورت خوی گه رابه وه شیخ (شرف الدین) ی کوری له شوین خوی به چی هیشت.

(۲) - دی بانگول :- دی به که له (۳۴) دی بهی ناوچهی جهباری :- (نالیاهه، ته کیه، گوله مه، بانگول، شیخ محمدی خوارو، شیخ محمدی زورو، داوول، سوران، گوران، قوچلی، زوج، ته په کوره، جانی، زنه خور، موردانه، جافان، گوله بان، حمه شریف، هه ناره ی محمد امین، هه ناره ی حمه سعید، شیرده ره، سهوزکه، هه فتا چه شمه، حسن خانه، چیمن، تاویر بهرز، نهو روز، پاریاوله، علی مصطفی، زهرده مه محمود بهریزا، قهلاویز، حمهك، پوزل).

(۳) عه شیره تی جهباری : نهو عه شیره ته کورده به، که له ناوچه به کی تایبه تی له قبولی خواروی خو ره لاتی شاری که رکوک له میزه و چی نشین بونه و چه نده ها پیای به رزی به ناویانگی تندا هه ل که وتوه وه کو : معروف عبدالغنی الرصافي شاعیر و سید علی اصغر کوردستانی گورانی بیژی به ناویانگ و چه ند که سیکي تر.

(۴) احمد سید اسماعیل :- شاعیریکی نه خوینده وهاره له سالی ۱۷۷۱ز

له دی بانگول له دایك بووه و له ویش وه فاتی کردوه .

(۵) ماموستا عبدالکریمی مدرس له کتیب، [دیوانی مهوله وی] به سرخه که بدا نهو چونه ی مهوله وی بولای (شیخ عبدالرحمانی خالصی تاله بانی) زانیوه وه داویتی قه لم به لام نیمه به بی هیچ عاتیفه بهك نه نین وانی به . چونکه نه مه شتیکی شاره و نی به به نسبه تی خه لکی جهباری و دهره وهی که به راست و دروستی به سه رهاتی جونی مهوله وی بولای مه لا فتاح به دوورو و دریزی نه زانن ، نیمه لیره دا پی ی ناوی زور له سه ر نهو باسه بدویسن بهس نهوه نه نیت که نه نین :- نهو باسه به تاریکی و نازاستی بو ماموستا مه لا عبدالکریمی مدرس گبیره وه وه .

(۶) غه مناکي بجوك : خه لکی ناوای (قه بتول) له لیره ی زهنگه نه به هاوچه رخی مه لا فتاح جهباری به ، ده لین له سالی ۱۳۱۴ هجری له ته مه نی (۷۴) سالیدا مردوه .

(۷) مه قامی (قه تار الله ویسی - خاوه کر - تی هه لکیش) به شینوه به کی له ناو عه شیره تی جهباری به هه لقبویه ته دهر ، و میژ وی داهاتی نهو مقامانه نه گه رینه وه بو دهر و سه ری سالی ۱۷۸۷ز ، بو به که م جار له دی تی (نالیاهه) وه ته شه نه ی کردوه و که وتوه ته سه رزاری خه لکی دی به کانی تری جهباری ، دانشتوانی ناوچه ی جهباری به گه و ره به چوکیانه وه ، پیاهه پیره کاتبان به تایبه تی زور به باشی وریکیویکی نهو مقامانه نه لینوه به سنوزیکی ناسکه وه مرؤف نه خه نه ناسمانیکی پر خه باله وه ، وه له مه بدانی چریکاندی نهو مه قامانه گه لی پیای به شه ورت ناویانگی دهر کردوه به لام ریک وینک ترین ناوازی نهو مه قامانه هه تا کو نیسا له نیسگی کوردی کوماری عیزاق تو مار کراوه کاک (محي الدين سيد كريم جهباری) به ده نیکی خوش و ناسک نه یلینه وه .

(۸) مه لا فتاح له کاتیکا نهو پارچه هه لیه سته ی بو دونه که ی [له بلان خان] نویسه وه خوی له ولاتی روم بووه و بیری نیشتمان و دوست و نه غیارانی کردوه .

(۹) روژ نیک له روژانی مانگی به مه زمان مه لا فتاح به ر بیواری له گه ل هاورنی به کیا به ته نیشت په ریزی دی «ته په لوه دا تپه ر نه کن له بهر نه وه ی به روژ و بووو وریگی به کی دووری برووه جاویان به چه ند دره نیک نه که وهی که خه ریکی نان خواردن بو کات کاتی نیسه رو یه نه وانیش فهرمه ووی لی نه که ن بو نان خواردن مه لاش نه وه نده ی برسی بو فهرمه ووه کیان قه بول کردوه سیان کرده نان خواردن ، لیره دا هاورنی که ی به مه لا نه لیت : نه ری ماموستا خوتو به روژ و بویت مه لایش به وه یه ته شه ره ولامی نه داته وه . سه رچاوه :-

دیوانی مه لای جهباری (۱۸۰۶ - ۱۸۷۶) چاپی به که م .